dráma

KÖRÖSPATAKI KISS SÁNDOR

Fernando Arrabal
és A két hóhér

Aki elolvassa *A két hóhért,* annak aligha jut eszébe, hogy a szerző a témát saját életéből merítette. Szürrealista látomás ez a kegyetlenségről, az álszentségről és az őszinte érzelmek megcsúfolásáról.

Az író tavaly megjelent kétkötetes válogatott drámagyűjteményének előszavából (Christian Bourgois, Paris, 1968.) az derül ki, hogy ez az egyfelvonásos rettenet - önéletrajzi jellegű. Fernando Arrabal ma 37 éves. A spanyol polgárháború kitörésekor apja, a köztársasági érzelmű Arrabal hadnagy egy marokkói garnizonban szolgált. Vesztére ezen a spanyol gyarmaton azonnal győzött Franco ellenforradalma. Egy éjszaka jöttek a csendőrök, és az ágyából vitték el a hadnagyot. Az anya nem engedte, hogy apja még egyszer megölelje a négyéves Fernandót. A továbbiakról Arrabal így számol be: „Apámat halálra ítélték, aztán megkegyelmeztek neki, aztán elmegyógyintézetbe zárták, aztán semmi több. Anyánk azt mondta, hogy még 1936-ban meghalt, de ez nem volt igaz. Otthon a nevét kiejteni is illetlenségnek számított. 1961-ben kutatásokat végeztem. Elmentem a burgosi börtönbe, megmutatták az iratokat. És láttam a kór-házat is..."

Arrabal életének első, meghatározó élménye tehát az, hogy anyja elárulta apja emlékét. 1950-ben kezdődött a fiatalember lázadása az anyja képviselte Haza, Hadsereg, Vallás szentháromsága ellen. Először szelíd lázadás volt ez. Az angol rádió adásait hallgatta, eljárt a liberális nézeteket valló művészek kávéházába, Kafkát és Dosztojevszkijt olvasott.

De innen már egyenes út vezet Spanyolország jelenlegi politikai rendszerének nyílt elutasításáig, a második hazájául választott Francia-országba történt emigrációjáig.

Arrabal ellentmondásos, sokszor a perverz morbiditásig elmenő, formabontó drámai alkotásainak elemzésére ezúttal nem vállalkozunk. Csak arra szeretnénk rámutatni, hogy ennek a valóban beteg, tuberkulotikus, fél életét szanatóriumokban töltő írónak csapongó, végletes fantáziájú művei között jelentős helyet foglalnak el azok az alkotások, amelyek hol szimbolikus, szürrealista formában *(A két hóhér),* hol pedig a korszerű realizmus groteszk eszközeivel *(Guernica)* a spanyol fasizmus szorításában vergődő - legtöbbször tehetetlen - emberséget mutatja fel.

Alig két éve Arrabal ismét Spanyolországban járt. Csak rövid ideig volt szabadlábon. A francóista hatóságok isten- és hazagyalázás címén letartóztatták és börtönbe vetették. A nemzetközi közvélemény felzúdult. A beteg Arrabalnak a börtön hamarosan a véget jelenthette volna. Írók, világhírű művészek tiltakozásai százával érkeztek a madridi belügyminisztérium címére. Arrabalt szabadon bocsátották, és kiutasították Spanyolországból.

Franciaországba érve az író nem saját szenvedéseit, meghurcoltatását ecsetelte, hanem arról beszélt, hogy a spanyol börtönök tele vannak húsz-harminc évre elítélt, elevenen eltemetett emberekkel, akiknek olyan „bűneik" vannak, mint diáktüntetésekben való részvétel, törvénytelen sztrájk támogatása, röpcédula-osztogatás, sőt „tiltott" irodalom (köztük a világirodalom legnagyobb klasszikusainak) olvasása és terjesztése.

Ez az egyfelvonásos az emberi kultúra legősibb hagyományát, az anya tiszteletét támadja meg. Igaz, ebben nem áll egyedül. Az Oreszteia sem anyapárti. De ott Agamemnonnak volt

hybrise és Klütaimnesztra találhatott ürügyet a gyilkosságra. *A két hóhér* Jean-ja bűntelen, és fia, Maurice nem vállalja Oresztész feladatát. Zsibbadt tompultsággal nyugszik bele a megaláztatásba. Az olvasó kénytelen felismerni, hogy bár a darab önéletrajzi ihletésű, mégsem személyes ügy. Az oresztészi küldetést magára vállaló Arrabal *A két hóhérban* a fasisztává lett *szülő*-hazával és a vele szorosan összefonódott, középkori jogaiba visszaállított anyaszentegyházzal számol le.

FERNANDO ARRABAL

A két hóhér

Melodráma egy felvonásban

Szereplők:

A két hóhér, a nevük nem fontos
Françoise, az anya
Benoit és Maurice, a két fiú
Jean, a férj

A cselekmény egy nagyon sötét szobában zajlik. Baloldalt ajtó nyílik az utcára. A színpad mélyén egy ajtó a kínzókamrába vezet. Kopár falak. A szoba közepén asztal és három szék.

Éjszaka van. A két hóhér ül a széken, magában. Megismétlődő kopogás az utcai ajtón. Úgy látszik, a hóhérok nem hallanak semmit. Az ajtó lassan, nyikorogva kinyílik. Egy asszony feje jelenik meg. Megszemléli a szobát. Úgy dönt, hogy ***be****-jön és odamegy a hóhérokhoz.*

FRANÇOISE Jó reggelt, uraim ... Bocsássa-nak meg ... Zavarom önöket? *(A hóhérok nem mozdulnak, mintha nem is nekik szólt volna.)* Ha zavarom önöket, akkor elmegyek ... *(Csönd. Mintha az asszony rnegpróbálná összeszedni a bátorságát. Végül beszélni kezd és a szavak sebtében törnek föl belőle.)* Azért jöttem önökhöz, mert nem bírom tovább. A férjemről van szó. *(Patetikusan)* Az az ember, akibe minden reményemet vetettem, az a férfi, akinek életem legszebb éveit adtam és akit úgy szerettem, ahogy sose hittem volna, hogy szeretni tudok. *(Halkabban, nyugodtabban)* A férjem bűnös. El kell ismer-nem. *(A hóhérok hirtelen érdeklődést mutatnak az asszony szavai iránt. Egyikük ceruzát és jegyzetfüzetet vesz elő.)*

Igen, bűnös. Munkás utca 8. szám alatt lakik, és a neve Jean Aznar.

(Az egyik hóhér felírja az adatokat. Mihelyt megvan, mindketten kimennek az utcai ajtón. Halljuk, hogy egy autó elindul. Françoise is kimegy az utcai ajtón.)

FRANÇOISE HANGJA Gyertek be, gyerekek, gyertek be.

BENOIT HANGJA Nincs itt valami világos.

FRANÇOISE HANGJA Igen, nagyon sötét szoba. Félek tőle, de be kell mennünk. Várnunk kell apura.

(Belép Françoise és két fia, Benoit és Maurice.)

FRANÇOISE Üljetek le, gyerekek. Ne féljetek. *(Mindhárman leülnek az asztal köré.)*

FRANÇOISE *(váltig siránkozó hangon be-szél)* Milyen szomorú és drámai pillanatokat élünk! Mit vétkeztünk, hogy az élet ilyen kegyetlenül büntet ?

BENOIT Ne bánkódj, Anya! Ne sírj!

FRANÇOISE Nem, édes fiam, nem sírok, nem szabad sírnom, szembe kell néznem az előttünk álló veszélyekkel. Úgy szeretem, hogy mindennel törődsz, ami engem érint. De nézz bátyádra, Maurice-ra. Különös, mint mindig. *(Maurice melankólikus arckifejezéssel, nyilvánvalóan szándékosan, az anyjával ellenkező irányba néz.)* Nézd, éppen most, amikor jobban szükségem van a támogatásotokra, mint valaha, ellenem fordul, csupa megvetés. Mi rosszat kaptál valaha is tőlem, hálátlan fiú? Felelj, mondj valamit!

BENOIT Ne törődj vele, Anya! Fogalma sincs róla, hogy az ember milyen hálával tartozik az anyjának.

FRANÇOISE *(Maurice-hoz)* Nem hallod az öcsédet? Hallgasd meg, mit mond. Meghalnék a szégyentől, ha nekem ilyet mondanának. De te nem szégyelled magad. Jóságos Isten! Micsoda kereszt!

BENOIT Nyugodj meg, Anya! Ne izgasd fel magad! Sosem ért veled egyet.

FRANÇOISE Igen, fiam, te ezt nem érzed. Ha

nem az apáddal van baj, akkor jön Maurice. Semmi más, csak szenvedés. És én mindig a rabszolgájuk voltam. Nézd csak meg, sok asszony az én koromban milyen vidám életet él. Éjjel-nappal szórakoznak, táncolni járnak, kávéházba, moziba! De milyen sokan! Te ezt még nem érted, még túl fiatal vagy. Én is megtehettem volna, de inkább feláldoztam magam a férjemért és értetek, némán és alázatosan, nem vártam semmit az áldozatokért, sőt tudtam, hogy egy nap, akik a legdrágábbak nekem, azt mondják majd, amit a bátyád - hogy nem tettem eleget. Látod, fiam, hogyan fizetnek áldozataimért? Láthatod, mindig rosszal fizetnek a jóért, mindig.

BENOIT Milyen jó vagy! Milyen jó vagy!

FRANÇOISE De a javamra válik-e, ha ezt tudom? Az eredmény ugyanaz, minden ugyanoda vezet. Többé már nincs kedvem semmit se csinálni, nem törődöm semmivel, most már semmi sem fontos. Egyszerűen csak jó akarok lenni, és mindig feláldozom magam értetek. Nem várok ezért semmit, sőt azt is tudom, hogy akik a legdrágábbak voltak nekem, akik hálásak kellene legyenek a gondoskodásomért, szándékosan semmibe veszik önfeláldozásomat. Egész életemben mártír voltam mellettetek, és az is maradok, amíg Isten magához nem szólít.

BENOIT Drága Anyám!

FRANÇOISE Igen fiam, csak értetek élek. Hogyan is érdekelhetne bármi más? Luxus, ruhák, társaság, a színház - nem számít nekem, csak egy érdekel: ti. Bánom is én a többit!

BENOIT *(Maurice-hoz)* Maurice, hallod mit mond anya ?

FRANÇOISE Hagyd őt, gyermekem. Azt hiszed, remélhetem, hogy értékelni tudja önfeláldozásomat? Nem. Nem várok tőle semmit. Még azt is tudom, hogy szerinte nem tettem eleget.

BENOIT *(Maurice-hoz)* Semmirekellő vagy.

FRANÇOISE *(izgatottan)* Ne okozz fájdalmat, Benoit. Ne tegyünk neki szemrehányást. Azt akarom, hogy békében, egyetértésben éljünk. Történjék bármi, azt nem akarom, hogy ti, testvérek veszekedjetek.

BENOIT Milyen jó vagy, Anya! ... milyen jó vagy hozzá, amikor annyira nem érdemli meg. Ha nem te kérnéd, hogy kíméljem, nem tudom, mit csinálnék vele. *(Maurice-hoz támadóan.)* Köszönd meg Anyának, Maurice, mert megérdemelnéd, hogy megfenyítselek.

FRANÇOISE Nem, gyermekem, ne üsd meg. Nem akarom, hogy verd, akkor sem, ha igazán megérdemli. Azt akarom, hogy béke és szeretet uralkodjék közöttünk. Ez az egyetlen, amit kérek tőled, Benoit.

BENOIT Ne aggódj, azt csinálom, amit mondasz.

FRANÇOISE Köszönöm, fiam. Balzsam vagy te az élettől kapott sebeimre. Látod, Isten a maga végtelen jóságában ilyen fiút adott nekem, aki bekötözi szenvedő szívem sebeit,. megvigasztal bánatomban, amit azok okoztak, akikért a legtöbbet küszködtem: férjem és Maurice.

BENOIT *(dühösen)* Mostantól kezdve senki miatt nem fogsz szenvedni.

FRANÇOISE Ne légy dühös, fiam, ne izgasd magad! Csúnyán viselkedtek, tudják ők azt. Meg kell bocsátanunk, és nem szabad rájuk neheztelnünk. És akkor is, ha apád vétkezett,, nagyot vétkezett, neked akkor is tisztelned kell őt.

BENOIT Tisztelnem őt?

FRANÇOISE Igen, fiam. El kell felejtened, mennyi szenvedést okozott. Nekem meg kellene tagadnom a megbocsátást, és látod, fiam, mégis megbocsátok, noha többet szenvedtem miatta, mint azelőtt összesen, és ha lehetséges, tárt karral fogom várni, és képes leszek megbocsátani számtalan hibáját. Születésem napja óta tanít az élet szenvedni. És az értetek érzett szeretetből méltósággal hordom a keresztet.

BENOIT Anya, olyan jó vagy!

FRANÇOISE *(még alázatosabb hangon)* Igyekszem, Benoit, hogy jó legyek.

BENOIT *(a túláradó érzés kiváltotta önkéntelen mozdulattal félbeszakítja anyját)* Anya, te vagy a legjobb asszony a világon.

FRANÇOISE *(alázatosan és szégyenkezve)* Nem, fiam, nem én vagyok a legjobb asszony a világon, ilyen dicsőségre nem pályázhatom, túlságosan érdemtelen vagyok rá. Valószínűleg elkövettem néhány bűnt. Nagy jószándékom ellenére mégis elkövettem.

BENOIT *(meggyőződéssel)* Nem anya, soha.

FRANÇOISE Igen fiam, néha vétkeztem. De örömmel mondhatom, hogy mindig vezekeltem érte, mindig.

BENOIT Szent vagy.

FRANÇOISE Csitt! Nincs szebb álmom, mint hogy szent legyek! De nem lehetek szent. A szentek nagyon nagy emberek, és én egy senki vagyok. Egyszerűen megpróbálok jó lenni, többet nem kívánok.

(Az utcai ajtó kinyílik. Belép a két hóhér. Jeant, Françoise férjét hozzák, csuklójánál és

bokájánál fogva egy rúdra kötözve, úgy, ahogy Afrikában foglyul ejtett oroszlánokat és tigriseket szállítanak. Jeannak be van tömve a szája. Ahogy a szobába érnek, fölemeli a fejét, feleségére, Françoise-ra néz tágra nyílt szemmel, talán haraggal. Françoise figyelmesen, mohón nézi férjét. Maurice heves felháborodással figyeli a menetet. A két hóhér megállás nélkül átmegy a szobán, és beviszi Jeant a kínzókamrába. Mindhárman eltűnnek.)

MAURICE *(anyjához, felháborodottan)* Mit jelentsen ez? Mi ez az újabb gaztett?

BENOIT *(Maurice-hoz)* Ne beszélj így anyával.

FRANÇOISE Hagyd, gyermekem, hadd sértegessen. Hadd vádaskodjon. Hadd bánjon *úgy* az anyjával, mint az ellenségével. Hagyd, gyermekem, hadd legyen így, Isten meg fogja büntetni ezért a gonosz cselekedetért.

MAURICE Ó, ez már túl sok. *(Dühösen az anyjához)* Te jelentetted fel!

BENOIT *(rá akarja vetni magát a bátyjára)* Mondtam már, hogy beszélj udvariasan Anyával. Megértetted? Udvariasan, hallod?

FRANÇOISE Csak lassan fiam, nyugodj meg, hagyd, hadd legyen durva hozzám. Tudod jól, hogy csak akkor boldog, ha kínozhat. Add meg neki ezt az örömet. Az a dolgom, hogy feláldozzam magam érte és értetek: hogy mindent megadjak, amit kívántok.

BENOIT Nem engedem, hogy kiabáljon veled.

FRANÇOISE Fogadj szót, fiam, fogadj szót!

BENOIT Nem fogadok szót. Túl jó vagy, és ő ezt kihasználja. *(Maurice csüggedten néz.)*

FRANÇOISE Gyermekem, azt akarod, hogy szenvedjek? Ha undok hozzám, hadd legyen az, mást nem is vártam, de te, fiam, más vagy - legalábbis mindig azt hittem. Hadd kínozzon, ha gonosz szívét ez kielégíti.
(Szünet.)

BENOIT Nem, soha, amíg én itt vagyok, nem. *(Korbácsütések hallatszanak, majd szájpecek tompította kiáltás. Jean volt. Kétségtelen, hogy a hóhérok a kínzókamrában korbácsolják. Françoise és Maurice felkelnek és odamennek a kamra ajtajához. Az anya mohón hallgatózik, szeme tágra nyílik, arca elfintorodik, torz mosolyba rándul. Egy hosszú pillanatra a korbácsütések hangosabban csattannak. Jean hangosan felnyög. Végül az ütések és a nyögések abbamaradnak.)*

MAURICE *(őrjöngve, könnyeivel küszködve, anyjához)* Miattad kínozzák aput. Te jelentetted fel.

BENOIT Kuss! *(Hevesen)* Ne törődj vele, Anya !

FRANÇOISE Hagyd csak, Benoit! Hadd sértegessen! Nagyon jól tudom, ha te nem lennél itt, meg is ütne. De gyáva, és fél tőled, egyedül ez állítja meg, mert különben könnyen kezet emelne anyjára, látom a szeméből. Mindig is ezt akarta.
(Jean átható jajkiáltást hallat. Csönd. Françoise elfintorodik, majdnem mosolyog. Csönd.)

FRANÇOISE Menjünk, nézzük meg szegény aput. Menjünk, nézzük meg, hogy szenved szegény. Biztos alaposan megkínozták. *(Françoise fintorog. Csönd. Françoise odamegy a kínzókamrához, félig kinyitja az ajtót és benéz. Férjéhez beszél, de nem lépi át a küszöböt.)* Alaposan megkínozhattak, Jean. Szegény Jean! Biztos sokat szenvedtél, és még jobban meg fognak kínozni. Szegény Jeanom!
(Jean - noha betömött szája akadályozza - dühében felkiált.)
Ne dühöngj ! Jobb, ha megpróbálsz türelmes lenni. Meg kell értened, hogy még csak a szenvedés kezdetén vagy. Pillanatnyilag nem tehetsz semmit, meg vagy kötözve és csupa vér a hátad. Nem tehetsz semmit. Nyugodj meg szépen! És különben is, ez jót tesz neked, ad egy kis akaraterőt - eddig úgysem volt benned. *(Françoise úgy dönt, hogy bemegy a kamrába. Eltűnik a színpadról.)*

FRANÇOISE HANGJA *(úgy beszél, mintha templomban volna, de hangosan)* Én jelentettelek fel, Jean. Én mondtam, hogy bűnös vagy. *(Jean megpróbál beszélni, de mivel be van tömve a szája, csak hangokat tud adni. Françoise beteges nevetése hallatszik. Maurice rendkívül izgatott. Françoise újra megjelenik.)*

FRANÇOISE *(fiaihoz)* Szegény nagyon szenved, nincs benne türelem, nem is volt soha. *(Jean felkiált.)*

MAURICE Hagyd békén aput! Ne folytasd! Nem látod, hogy kínzod?

FRANÇOISE Ő kínozza magát, csakis ő, és teljesen értelmetlenül. *(Az ajtón át megint a férjéhez beszél.)* Látom, hogy kínzod magadat. Látom, hogy bosszant, amit mondok. *(Szünet - mosoly.) Ki* figyelhetne jobban a szenvedéseidre, mint én. Mindig melletted leszek, amikor szenvedsz. Bűnös vagy, és kötelességed türelemmel viselni a megérdemelt büntetést. Sőt, köszönetet kellene mondanod a hóhéroknak, hogy annyit bajlódnak veled. Ha normális, alázatos, rendes ember lennél, megköszönnéd a hóhéroknak, de te mindig lázadó voltál. Nehogy azt hidd, hogy most is otthon vagy, otthon, ahol azt tehettél, amit akartál. Pillanatnyilag a hóhérok hatalmában vagy. Viseld

el a büntetést lázadás nélkül! Ez a te megtisztulásod. Bánd meg bűneidet, és ígérd meg, hogy nem vétkezel megint. És ne kínozd magad a gondolattal, hogy örülök a büntetésed láttán.

(Jean hosszan felnyög.)

MAURICE Nem hallod, hogy nyög? Nem látod, hogy milyen szenvedést okozol neki? Hagyd békén!

BENOIT Mondtam már neked, hogy ne beszélj így Anyával.

FRANÇOISE Mondjon, amit akar, fiam, hozzászoktam már. Ez az én sorsom: aggódom értük, érte is, apuért is, noha nem érdemlik meg, és egyikük sem mond érte köszönetet. *(Jean többször felnyög.)*

MAURICE Apu! Apu! *(Könnyeivel küszködve)* Apu!

FRANÇOISE Még mindig nyög. Úgy látszik, még mindig fájnak a korbács okozta sebek, meg a kötelékek horzsolásai a kezén és a lábán. *(Kihúzza az asztalfiókot, és kutat benne. Aztán kiteszi az asztalra, amit talált: egy üveg ecetet és egy sótartót.)* Pontosan ezekre van szükségem. Viszek egy kis ecetet, meg sót, hogy fertőtlenítsem a sebeit. Egy kis ecet meg só a seben csodákat művel! *(Hisztérikus lelkesedéssel)* Csipetnyi só és egy csepp ecet. Csak egy pici, mindegyik sebre, nem kell neki több.

MAURICE *(dühösen)* Meg ne tedd!

FRANÇOISE Így szereted apádat? Te, a kedvenc fia így bánsz vele? Éppen te, gonosz fiú! Mikor tudod, nagyon jól, hogy a hóhérok addig korbácsolják, amíg beáll a halál, most akarod magára hagyni, és engem sem akarsz engedni, hogy ellássam a sebeit? *(Françoise megindul a kínzókamra felé az ecettel és a só-tartóval a kezében.)*

MAURICE Ne hints rá sót! Ha meg fogják ölni mindenképpen, legalább hagyd békén, ne tedd nehezebbé a haláltusát.

FRANÇOISE Nagyon fiatal vagy, fiam, nem tudsz semmit az életről, nincsenek tapasztalataid. Mi lenne belőled nélkülem? Én mindent a helyedbe hoztam. Mindig könnyű életed volt. Hozzászoktál, hogy anyád mindent meg-ad, amit kívánsz. Emlékezz arra, amit most mondok! Anyaként beszélek, és egy anya csak a gyermekeiért él. Tiszteld anyádat, ha másért nem, az ősz hajszálakért, a halántékán. Gondolj arra, hogy anyád mindent az érted érzett szeretetből tesz. Mikor láttad, fiam, hogy anyád a maga kedvéért csinál valamit? Mindig csak rátok gondoltam. Elősz̈ör a gyermekeimre, aztán a férjemre. Nem törődöm senki mással és magammal még kevésbé. Ezért hát, fiam, most, hogy megyek és ellátom apád sebeit, nem szabad utamba állnod. Mások megcsókolnák a lábam nyomát. Nem kérek ennyit tőled, csak azt kívánom, hogy egyszer köszönetet tudj mondani gondoskodásomért. *(Szünet. Françoise a sóval és az ecettel a kínzókamra felé indul.)* Megyek és teszek egy kis sót és ecetet szegény apu sebeire.

(Maurice durván megragadja anyja karját és nem engedi, hogy bemenjen a kínzókamrába.)

BENOIT Engedd el anya karját!

FRANÇOISE Engedd, hadd üssön meg! Mindig is ezt akarta. Nézd az ujja nyomát szegény karomon! Ezt akarta mindig - megütni.

BENOIT *(nagyon dühösen)* Hogy mered meg-ütni anyát?

(Benoit a bátyjára próbál sújtani. Françoise közéjük veti magát, hogy megakadályozza a verekedést.)

FRANÇOISE Nem fiam, ne az én jelenlétem-ben. A család szent dolog. Nem akarom, hogy a fiaim verekedjenek.

(Benoit nagynehezen megfékezi magát.)

Elevenen megnyúzhat, ha akar, de kérlek, gyermekem, ne üsd meg őt a jelenlétemben. Nem akarom, hogy ti, testvérek a szemem láttára verekedjetek. Megütött, de megbocsátok neki. *(Férje hangosan felkiált.)* Szenved .. . alaposan megkínozták ... nagyon szenved .. . Tennem kell egy kis ecetet rá, amilyen gyorsan csak lehet. Azonnal. *(Françoise bemegy a kínzókamrába.)*

FRANÇOISE HANGJA Egy kis só és ecet nagyon jót fog tenni. Ne mozogj, nincs sok. Így ni. *(Jean felnyög.)* Ez az, és most egy kis sót is. *(Jean fájdalmában felkiált.)*

MAURICE *(ordít)* Apu! *(Sírva fakad.)*

FRANÇOISE HANGJA Jól van, most még egy csöppet oda is, még egy kicsit, ne mozogj ! *(Françoise zihálva beszél.)* Ne mozogj! Úgy, csak egy kicsit még. *(Jean újra felnyög.)* Na még egyszer, még egy picit, jót tesz neked. *(Jean ordít.)* Még egy kicsit, búcsúzóul. *(Jean ordít.)*

FRANÇOISE HANGJA Ez minden, elfogyott. *(Hosszú csönd. Jean felkiált. Csönd.)* Nézzük csak, hogy vannak a sebes részeid? Megtapintom, hogy lássam, milyenek. *(Jean hangosan felkiált. Mikor öccse nem néz oda, Maurice bemegy a kínzókamrába.)*

MAURICE HANGJA Mit művelsz? Karmolod a sebeit!

(Maurice kitaszigálja anyját a kínzókamrából. ***Benoit*** *a bátyjára veti magát, ütni akar. Az*

anya közéjük kerül, és szétválasztja a testvéreket.)

FRANÇOISE Nem, fiam, nem. *(Benoit-hoz)* Engem bántasz, nem őt! Ne üsd meg a bátyádat! Nem akarom, hogy megüsd. *(Benoit megnyugszik.)*

BENOIT Nem tűröm, hogy bántson.

FRANÇOISE De igen, hagyd, hogy bántson. Hagyd, ha tetszik neki. Ezt akarja. Hagyd! Azt akarja, hogy sírjak, mikor megüt. Ilyen a bátyád, fiam. Micsoda mártírium! Micsoda kereszt! Istenem, mivel érdemeltem meg, hogy az egyik fiam nem szeret és csak arra vár, hogy egy védtelen pillanatomban megverhessen és megkínozhasson!

BENOIT *(őrjöngve)* Maurice!

FRANÇOISE Nyugodj meg, fiam, csak lassan! *(Leverten)* Micsoda kereszt! Istenem, mi-csoda kereszt! Miért büntetsz így, Uram? Mit tettem, hogy ilyen büntetéssel sújtasz? Ne verekedjetek, gyermekeim, szegény anyátok kedvéért, aki szüntelenül szenved. Legyetek tekintettel ősz hajára! *(Benoit-hoz)* És ha benne nincs szánalom, legalább te, Benoit, szánj meg! Vagy lehetséges, hogy te sem szeretsz? *(Benoit megindultan próbál valamit mondani. Anyja nem engedi, majd így folytatja.)* Igen, így van, már te sem szeretsz. BENOIT *(könnyek között)* De igen, anya, én igen, én szeretlek.

FRANÇOISE Akkor miért szúrsz újabb tövist bánatkoronámba?

BENOIT Anya!

FRANÇOISE Nem látod a bánatomat? Nem látod határtalan anyai szomorúságomat?

BENOIT *(majdnem sírva)* De igen.

FRANÇOISE Köszönöm, fiam, te vagy öreg korom támasza. Te vagy az egyetlen vigasz, amit Isten életemben nyújtott.

(Hallani, amint a hóhérok újra korbácsolni kezdik Jeant. A férj zokog. Françoise és fiai csönd--ben hallgatóznak.)

FRANÇOISE Megint verik . . . biztosan alaposan megkínozzák ... *(Françoise zihálva beszél.)* Sír! ... Sír ... nyög, ugye? *(Senki nem felel.)* . . . Igen, igen, nyög, tökéletesen hal-l o m . . .

(Ostorcsapások és nyögések. Jean hirtelen még áthatóbb kiáltást hallat. A hóhérok folytatják az ütlegelést. Jean többé nem nyög. Françoise odamegy az ajtóhoz, és benéz a kamrába.)

Megölték! Megölték!

(Teljes csönd. Maurice leül, fejét az asztalra hajtja. Talán sír. Csönd. Hosszú szünet. Belép a két hóhér, ugyanúgy viszik Jeant, mint amikor jöttek. Jean halott. Feje élettelenül csüng.)

FRANÇOISE *(a hóhérokhoz)* Hadd nézzem meg! Hadd nézzem meg úgy, ahogyan illik! *(A hóhérok figyelemre sem méltatják Françoise-t, átmennek a szobán és kilépnek az utcára vezető ajtón. Françoise és Benoit leülnek Maurice mellé. Nézik. Csönd.)*

MAURICE *(Françoise-nak)* Miattad ölték meg aput.

FRANÇOISE Hogy mersz ilyet mondani anyádnak? Anyádnak, aki mindig annyit bajlódott veled.

MAURICE *(félbeszakítja)* Ezzel ne szédíts! Vádollak, hogy följelentetted aput.

(Benoit túlságosan letört, hogysem közbe ***tudna*** *lépni.)*

FRANÇOISE Jól van„ fiam, ahogy óhajtod. Ha örömet szerzek vele, azt mondom, hogy az én hibám volt. Ezt akarod?

MAURICE Ó, hagyd ezt abba! *(Szünet, hosszú csönd.)* Miért bántál így apuval, apuval, **aki** soha nem adott neked okot panaszra?

FRANÇOISE Ez az. Erre vártam egész életemben. Amikor apád tönkretette a gyermekei és a felesége jövőjét amiatt az ő .. .

MAURICE *(félbeszakítja)* Miféle mese ez már megint? Miféle újabb kitalálás?

FRANÇOISE Ó fiam, micsoda fájdalom! Micsoda kereszt! *(Szünet.)* Persze, hogy kompromittálta gyermekeit a hibáival. Tudta nagyon jól, ha folytatja bűnös életét, előbb-utóbb úgy fejezi be, ahogy most bekövetkezett. Nagyon jól tudta, de nem változott meg, folytatta, akármi történt, a bűnös életet. Hányszor mondtam neki! Hányszor megmondtam neki: özvegy leszek és a fiaid árvák. És mit csinált erre? Semmibe vette a tanácsomat, és kitartott hibái mellett.

MAURICE Egyedül te mondod, hogy bűnös volt.

FRANÇOISE Hát igen, persze, nem elégszel meg azzal, hogy egész éjjel sértegetsz, most hazugnak nevezel, és azt állítod, hogy hamis esküre bírom az embereket. Így bánsz anyáddal, aki születésed óta rád tékozolta, neked szentelte életét. Míg apád könnyedén kompromittált, én a boldogságodra gondoltam, és csak egy célom volt: az, hogy boldoggá tegyelek, megadjam mindazt a szépet, amit én sohasem ismertem. Mert nekem csak az számít, hogy öcséd és te jól éljetek, a többi nem érdekel. Szegény, ostoba, iskolázatlan asszony vagyok. Nem akarok mást, csak a gyermekeim javát, bármi áron.

BENOIT *(békéltetően)* Maurice, nincs most értelme a vitának; Apu halott, és most már nem tehetünk semmit.

FRANÇOISE Benoit-nak igaza van.

(Hosszú szünet.)

MAURICE Megakadályozhattuk volna apu halálát.

FRANÇOISE Hogyan? Az én hibám volt? Nem. Ő volt a hibás - az apád. Mit tudtam volna csinálni? Hogyan akadályozhattam volna meg, hogy olyan legyen? Makacs volt. Én csak egy szegény, ostoba, iskolázatlan asszony vagyok, egész életemben másokért aggódtam, magammal nem törődtem. Nekem csak ti számítottatok. Mikor láttatok rajtam egy rendes ruhát, mikor mentem moziba vagy színházba ? Pedig valamikor úgy szerettem színházba járni. Nem, egyiket sem tettem, pedig nagyon szerettem volna. De én egészen nektek akartam szentelni magam. Csak egy dolgot kérek: ne legyetek hálátlanok, és becsüljétek meg az anya áldozatát, és érezzétek szerencsésnek magatokat, hogy ilyen anyátok van.

BENOIT Igen, anyám, becsüllek mindazért, amit értünk tettél.

FRANÇOISE Igen, tudom, te becsülsz, de a bátyád nem. Mindez a bátyádnak semmi, neki ez nem elég. Milyen boldogok lehetnénk, ha mindhárman egyetértenénk!

BENOIT Igen, Maurice, meg kellene értenünk egymást, és mindhárman békében élnénk. Anya nagyon jó, tudom, hogy nagyon szeret téged, és mindent megad, amire szükséged van. Ha csak önzésből is, térj vissza hozzánk! Mindhárman boldogan és vidáman élünk majd együtt, és szeretni fogjuk egymást.

MAURICE De... *(Szünet.)* Apu...

BENOIT Az már a múlté. Ne nézz hátrafelé. A jövő számít. Túlságosan ostoba dolog lenne a múlton csüggeni. Anyával mindened meg-lesz, amit kívánsz. Minden, ami az övé, a tiéd is. Ugye, anya?

FRANÇOISE Igen, fiam, minden, ami az enyém, az övé lesz. Megbocsátok neki.

BENOIT Látod, milyen jó? Még meg is bocsát.

FRANÇOISE Igen, megbocsátok neked, és elfelejtem minden sértésedet.

BENOIT Mindent megbocsát! *(Vidáman)* Ez a fontos. Így hát mindhárman együtt fogunk élni, neheztelés nélkül : anya, te és én. Hát van ennél csodálatosabb ?

MAURICE *(félig meggyőzve)* Igen, de .. .

BENOIT *(félbeszakítja)* Nem, ne légy bosszúszomjas. Légy olyan, mint anya. Oka van rá, hogy haragudjon rád, és mégis megígérte, hogy mindent elfelejt. Ha te rendes leszel, boldogok leszünk.

(Maurice érzelmektől felkavarva lehajtja a fejét. Hosszú csönd. Benoit karját bátyja köré fonja.)

BENOIT Csókold meg anyát. *(Csönd.)* Csókold meg, és borítsunk fátylat a múltra. *(Maurice az anyjához lép és megcsókolja.)*

FRANÇOISE Fiam!

BENOIT *(Maurice-hoz)* Kérleld meg anyát, hogy bocsásson meg.

MAURICE *(majdnem sírva)* Bocsáss meg, anya!

(Maurice és Françoise megöleli egymást. Benoit csatlakozik hozzájuk, és mindhárman átölelve maradnak, míg lehull a

(függöny)

Fordította: Köröspataki Kiss Sándor

A SZÍNHÁZMŰVÉSZETI SZÖVETSÉG FOLYÓIRATA ***Főszerkesztő: Boldizsár Iván • Szerkesztő: Cs. Török Mária Szerkesztőség: Budapest, VI., Nagymező utca 22-24. Telefon: 124-230***

SZÍNHÁZ

Megjelenik havonta • ***A*** *kéziratok megőrzésére és visszaküldésére* **nem vállalkozunk.**
Kiadja a Lapkiadó Vállalat, Budapest, VII., Lenin krt. 9-11. A kiadásért felel: Sala Sándor igazgató. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp., V., József nádor tér 1.) a 61.238. sz. egyéni csekkszámon és a 62.066 sz. *közületi* **csekkszámon, vagy átutalással az MNB 8-as egyszámlára.** *Előfizetési díj: 1 évre* **144,- Ft,** *1/2 évre* **72,- Ft. Példányonkénti eladási ár: 12,- Ft. Külföldön előfizethető a Kultúra külföldi képviselőinél. Indexszám: 25.797**

[6]9 3194 - Athenaeum Nyomda, Budapest - Íves magasnyomás - Felelős vezető: Soproni Béla igazgató